

ня. Це Донецька фільтрувальна станція, відкриті і закриті шахтні та кар'єрні комплекси, підприємства тепло та ядерної енергетики. Мешканці відповідних територій потребують знань основ екологічних знань в царині екологічної безпеки, первинного екологічного аудиту, охорони праці в повсякденних умовах та під час надзвичайних ситуацій.

Проблемних природних та антропогенних ландшафтів в Україні вистачає й у найменш урбанізованих та промислових краях держави. Наприклад, Центральна та Північна Україна зазнає швидкоплинного впливу зміщення агрометеорологічних та кліматичних умов. Центральна геофізична обсерваторія ім. Б. Срезневського у березні 2019 р. зафіксувала зміщення кліматичних поясів України із Півдня на Північ на 200 км, в наслідок чого фактично зникає фізико-географічна зона Полісся, змінюються температурні градієнти показників водних, наземних, підземних, а також повітряних та навколоземних просторів над Україною [3]. Очікується різкі коливання синоптичних явищ баричного поля топографії висотної синоптики, а це надзвичайні ситуації, екстремальні природні явища, не притаманні представники флори та фауни на широтах України. Наприклад, не викликає вже подиву виникнення прісноводних медуз у водосховищах Дніпра. Ініційовано їх виникнення підвищенням кислотного та сольового гідрохімічного дисбалансу.

Це все потребує роз'яснення населенню про зміни довкілля України. Доводити достовірність необхідно маючи наступний технічний арсенал-інструментарій: геодезичний та фотограмметричний комплекс дистанційного моніторингу довкілля, квадрокоптер, станції GPS-координування, картографічний сканер та плотер, геоінформаційне програмне забезпечення; фізико-хімічні мобільні лабораторії для оперативного виїзду на об'єкт дослідження, які можуть використовуватися також з метою участі в екологічних виставках та форумах. Необхідним постає укладання ряду договорів про співробітництво із провідними урядовими, неурядовими науковими інституціями та організаціями, які відомі своїми форумами, виїзними просвітницькими акціями та флеш-мобами, особливо продуктивна співпраця потенційно може відбуватися із Всеукраїнською екологічною лігою, коли проводяться презентації новітньої науково-популярної екологічної літератури.

Оцінка впливу на довкілля реалізується в системі екологічної освіти для широких верств наукової громадськості та діячів природоохоронної сфери через наукові фахові журнали «Екологічні науки» (атестований з технічних та біологічних наук), «Екологічна безпека», «Екологічна безпека та природокористування», «Геоінформатика» тощо. У склад екологічного освітнього хабу необхідно залучати науки технопарки КНУ ім. Т. Шевченка, НТУУ «КПІ» ім. І. Сікорського, які також проводять еколого-просвітницьку роботу в суспільних цілях через міжнародну співпрацю у відповідності до «Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті». Постає питання налагодження контактів із науково-просвітницькими центрами країн ЄС та Азії, США, Бразилії, де функціонують еколого-просвітницькі станції оцінки впливу на довкілля. Прес-центр цих установ організують постійні радіо та телевізійні інтерв'ю провідних науковців закладу у популярних ЗМІ та мережі Інтернет.

Таким чином, приходимо до основного висновку, що ефективна та обґрунтована оцінка впливу на довкілля від господарської діяльності може бути впроваджена через розвиток екологічної освіти як для фахівців та науковців, так і через підвищення рівня екологічних знань громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України Про оцінку впливу на довкілля. Відомості Верховної Ради, 2017, № 29, ст.315.
2. Оперативна інформація: <https://www.dsns.gov.ua/>
3. Зміни кліматичних зон України: <https://agronews.ua/node/119302>

УДК 373.5.06(4)(043.5)

Т.Р. Браніцька, д.п.н., доцент, завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», м. Вінниця, Україна

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті розкрито роль екологічної культури у професійному становленні соціального працівника; визначено значення екологічної освіти як важливого чинника та потужного механізму вирішення кризової ситуації у відносинах людини з природою; потрактовано поняття «екологічна культура» та сформульовано основи виховання екологічної культури суспільства, зокрема та особливо, соціальних працівників.

Ключові слова: екологічна культура; соціальний працівник.

Соціально-економічні зміни та екологічний стан в Україні спричинюють необхідність усвідомлення ролі екологічної культури у професійному становленні соціального працівника, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, на розвиток екологічної культури суспільства, виробнича діяльність якого передбачає активний вплив на навколишнє середовище. Екологічна культура - частина людської культури, система соціальних відносин, громадських та індивідуальних морально-етичних норм, поглядів, установок і цінностей, що стосуються взаємин людини і природи.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») одним із пріоритетних напрямів реформування виховання визначено «Формування екологічної культури людини, гармонізації її відносин із природою».

Мета статті – дослідження ролі екологічної культури у професійному становленні соціального працівника, що є певним джерелом гармонізуючого впливу на соціальне життя людини, на її взаємини з природою.

Розвиток екологічної культури соціальних працівників є одним із шляхів реалізації положень Концепції екологічної освіти в Україні, де зазначено, що одним із головних засобів, що сприятиме вирішенню екологічних проблем України є виховання високого рівня екологічної свідомості і культури суспільства, громади, підростаючого покоління.

Інтеграція культури та екології є основою сучасного наукового напрямку екологічної культури. Проблеми екологічної культури, її сутності в системі загальнолюдської культури, пошук шляхів та методів її формування знайшли відображення в працях та дослідженнях М. Бауера, Г. Білявського, Н. Левчук, А. Некос. Питання екологічної підготовки студентів вищих навчальних закладів, формування екологічної культури були предметом вивчення Н. Ясінської, Н. Грейди, О. Пруцакової, С. Совгіри, М. Шаповал, М. Шведа. Особливості екологічної культури фахівця досліджено в працях С. Дерябо, А. Захлебного, Г. Ільїної, І. Суравегіної, Л. Печко. Закономірностям впливу екологічного виховання на формування екологічної культури присвячені роботи М. Бойчева, В. Грубінко, Н. Пустовіт [4].

Вітчизняні учені В. Вернадський, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін. пропагували концепцію «виховання на природі» як на джерелі пізнання, натхнення, впливу емоцій та знань про природу на формування моральних якостей особистості, її ставлення до природи.

Науковці минулого і сучасності розглядають екологічну культуру як єдність людини і природи, як взаємовплив та взаємозв'язок гармонійного розвитку соціальних потреб людини з нормальним розвитком самої природи. Екологічна культура визначається станом екологічної свідомості суспільства, знаннями екологічних норм, розумінням і усвідомленням необхідності їх виконання.

Як відомо, слово «культура» має в якості вихідного латинське «culere», що означало і обробляти (землю), і удосконалювати, і поважати. Усі відтінки пізнішого вживання слова «культура» збереглись; але цікаво, що спочатку культура означала зміну природи в інтересах людини, точніше, обробіток землі. І паралельно виникає метафора «cultura animi», використана Цицероном, – «культура (удосконалення) душі», «духовна культура».

Термін «екологічна культура» з'явився в 20-х роках ХХ століття у працях американської школи «культурної екології» для позначення сукупності відповідних екокультурних норм («заборон», «дозволів»). Екологічна культура, як відзначає О. Салтовський – це «певна програма, упредметнена в діяльності, на основі якої суб'єкт природокористування будує свій історично конкретний процес взаємодії з природою» [6].

Екологічна культура базується на гуманістичних ідеалах, морально-етичних цінностях, світоглядних позиціях, переконаннях у взаємозв'язку та єдності явищ та процесів у Всесвіті. Водночас екологічна культура визначає ступінь розвитку особистості та суспільства в цілому, характеризує спрямованість людської діяльності на збереження природних умов життя. людської свободи стосовно неминучості природних явищ через пізнання екологічних законів і удосконалення людської діяльності на їх основі.

Тому суттєве вдосконалення професійності фахівців усіх галузей виробництва, науки, розширення їх світогляду у проблемі взаємодії систем «людина-природа» на сучасному етапі соціально-економічного розвитку та екологічного стану Нашої Планети Земля, зокрема України, передбачає виховання екологічної культури, починаючи з раннього дитинства. Екологічна освіта – важливий чинник та потужний механізм вирішення кризової ситуації у відносинах людини з природою. Незаперечно істину взаємозв'язку та взаємозалежності між природою та людиною «природа ↔ людина» людство давно зрозуміло, але в своїх практичних життєвих діях часто нехтує принципами збереження та охорони природи, інколи, заради власних економічних проблем. Або, розширяючи виробничу, технологічну діяльність, намагаючись досягти певної корисної для суспільства мети, людина планувала і планує перетворити природу (зміна русла ріки, ландшафту, видобуток корисних копалин та інш.) Ще у 16 столітті англійський мислитель, філософ Ф. Бекон стверджував, що «ми не можемо управляти природою інакше, ніж підкоряючись їй» [1, с. 34].

Не менш важкі наслідки для довкілля від побутової життєдіяльності людей, внаслідок чого воно (довкілля) забруднюється (викиди, гази, побутове сміття та інш.). Тому особливо важливого значення набуває соціальна екологія – наука, яка вивчає та встановлює закономірності впливу життєдіяльності людини на зміни в біосфері, котрі, в свою чергу, впливають на кожного із нас та на людство в цілому.

Знання про гармонійні взаємозв'язки між суспільством і природою, яка нас оточує та є нашою домівкою; принципи раціонального природокористування і збереження життєтворчих функцій природи, що є умовою виживання людства, в цьому і полягає основна мета соціальної екології. «Формування світоглядних переконань, екологічної свідомості, культури відбувається завдяки використанню принципів і методів екологічної освіти і виховання» [1, с. 51].

Екологізація культури особистості, про яку говорять сучасні науковці можна визначити як перехід людини від зосередженості на собі, своїх особистих проблемах до зосередженості на своїх зв'язках зі світом, які визначають вплив світу на людину так і вплив людини на світ. Погоджуємось з думкою науковців, що

науковою основою оптимізації взаємостосунків людини і природи може бути екологія як сукупність різних форм діяльності людини, в яких реалізується екологічне мислення, що і є власне екологічною культурою.

Отже, в сучасному розумінні екологічна культура особистості і суспільства це багатогранне явище духовного життя людини, її інтересів, здібностей, сукупності практичного і духовного у взаємодії людини з природою, що забезпечує виживання і розвиток усього суспільства.

Важливо зазначити, що розвиток екологічної культури суспільства пов'язаний з розвитком системи соціального захисту населення, а значить з розвитком системи професійної освіти фахівців соціальної сфери. Соціальна робота - це діяльність на державному, суспільному, особистому (волонтерському), комерційному рівнях, яка базується на загальнолюдських цінностях і направлена на допомогу соціальним громадам.

Діяльність соціального працівника, який володіє екологічною культурою, складається з розуміння, усвідомлення, переконання та поширення екологічних знань, виховання дбайливого ставлення до навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.

У сфері уваги соціальних працівників повинні знаходитися всі аспекти охорони навколишнього середовища - соціально-економічні, соціально-екологічні, організаційно-правові та педагогічні.

Фахівець соціальної сфери, який володіє екологічною культурою, направляє свої зусилля на поліпшення гігієни навколишнього середовища, охорону екосистем, захист атмосфери від забруднень, боротьбу з шумом і вібрацією, впровадження маловідходних і безвідходних технологій, на вивчення глобальної системи моніторингу навколишнього середовища.

Соціальний працівник повинен вміти застосовувати правові норми з охорони навколишнього середовища. Головне завдання екологічного підходу в соціальній роботі полягає у вихованні у своїх клієнтів активної життєвої позиції до охорони навколишнього середовища, умінні довести їм, що багато їх проблем (стан здоров'я, настрої, душевний стан, інвалідність, бідність, інш.) пояснюються і станом довкілля, і порушеннями природокористування. Отже, важливим напрямком роботи соціального працівника є: виховання любові до природи, до Землі, на якій зростаєш і розвиваєшся; розуміння потреб природи, бажання їй допомогти та реальна природоохоронна діяльність; виховання екологічної культури суспільства.

Екологічна культура є цілеспрямованою діяльністю людини (включаючи і наслідки такої діяльності), спрямованою на організацію і трансформацію природного світу (об'єктів і процесів) відповідно до власних потреб і намірів. Екологічна культура – це такий напрям людської діяльності та мислення, від якого істотно залежать нормальне існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток у майбутньому. Екологічну культуру потрібно вивчати з двох сторін: по-перше, як сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, які забезпечують принаймні стійку рівновагу в системі “людина-довкілля”; по-друге, – як теоретична галузь знань про місце людини в біосфері як істоти діяльної, що організовує її структурні та функціональні блоки, як дедалі зростаючого у своїх можливостях чинника регуляції стану біосфери [3, с.14].

Такі дослідники як, наприклад, В. Іванов, М. Межуєв, В. Табачковський, відносять до сфери культури окремі способи організації та розвитку людської життєдіяльності, представлені в продуктах матеріальної та духовної праці, в системі соціальних норм і настанов, у духовних цінностях, у сукупності ставлення людини до природи, до інших людей, до себе самої.

Основою виховання екологічної культури суспільства, зокрема та особливо, соціальних працівників є ціннісні орієнтації та установки, пов'язані з пізнанням, збереженням і удосконаленням довкілля для покращення здоров'я та якості життя всіх членів цього суспільства .

Отже, з огляду на складну екологічну ситуацію на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України виховання екологічної культури суспільства, професійне становлення соціального працівника має бути організоване за такими напрямками: створення екологічно безпечної, здоров'язберігаючої інфраструктури освітніх організацій; реалізація програми формування екологічної культури і здорового способу життя підростаючого покоління; формування пізнавального інтересу і дбайливого ставлення до природи; формування уявлень про основні компоненти культури здоров'я та здорового способу життя; просвітницька і методична робота з фахівцями освітніх організацій.

Список використаних джерел

1. Бэкон Ф. Соч. : В 2-х т. / М., 1971–1972, с. 127.
2. Бойчук Ю. Д. Культурологічний і аксіологічний підходи до формування еколого-валеологічної культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів //ВІСНИК НТУУ „КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2009. – № 3. С. 121–124.
3. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика /К.: Заповіт, 1996.-352 с.
4. Матеюк О.П. Формування екологічної культури майбутніх економістів як складової професійної підготовки на засадах сталого розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти”/ О. П. Матеюк. – Вінниця, 2008.– 23 с.
5. Межуєв В. М. Культура и история /М.: Политиздат, 1974.–199 с.
6. Салтовський О.І.Основи соціальної екології: курс лекцій/ К.: МАУП, 1997.–168 с.